

**ЖИТТЯ І ТВОРЧИЙ СПАДОК ГРИГОРІЯ ПАВЛУЦЬКОГО:
КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

У статті розглядається життєвий та творчий шлях українського мистецтвознавця Г. Павлуцького. Висвітлено основні напрямки наукової та викладацької діяльності вченого, його сприяння розвитку національної освіти в Україні. Встановлено пріоритетні спрямування його громадської роботи в культурологічному просторі України, основні наукові ідеї висвітлені у найбільш значущих працях. Доведено значний внесок дослідника у розвиток вітчизняного мистецтвознавства.

Ключові слова: Київський університет Св. Володимира, Київське кустарне товариство, Київське товариство художників, Товариство діячів українського пластичного мистецтва, український орнамент.

Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. в українському суспільстві відбувалися давно назрілі національні, економічні, соціальні дискусії, полеміки, зміни, перетворення. Це, своєю чергою, зумовило суттєві зрушення в галузі художньої культури, науки, освіти. Нові умови життя періоду 20-х років минулого століття вимагали переосмислення старих і пошуку нових методів та підходів у вивченні культурної спадщини українського народу. Значний вклад у системне дослідження вітчизняної культурної спадщини зробили М. Біляшівський, О. Лазаревський, Г. Лукомський, А. Новицький, В. Модзалевський, М. Петров, Г. Павлуцький та інші.

Передусім зазначимо, що одним з фундаторів української школи мистецтвознавства був саме Григорій Павлуцький, хоча на сьогодні ще не здійснено жодного ґрунтовного дослідження його життєпису та наукової діяльності. Першими біографами Г. Павлуцького були його учень Ф. Ернст та М. Микитенко [1, 62–65].

В Енциклопедії Українознавства за редакцією діаспорного історика В. Кубійовича вміщена біографія Г. Г. Павлуцького з неповним переліком його робіт [2]. Біографічна довідка в Енциклопедії історії України подає стислий огляд найважливіших подій у житті вченого [3].

Пожвавлення наукового інтересу до розвитку вітчизняної культури у незалежній Україні привело до зростання зацікавленості видатними постатями українських мистецтвознавців та культурологів. З початку 1990-х рр. почали з'являтися окремі розвідки, присвячені науковій діяльності та теоретичній спадщині Г. Павлуцького, серед яких праці Н. Красніцької [1], В. Афанасьєва [4], О. Сторчай [5], Н. Німенко [6], Є. Колісника [7], А. Пучкова [8], О. Денисенко [9], І. Удріс [10] та інш.

Опрацювання вказаної джерельної бази засвідчило, що Г. Павлуцький народився 19 січня 1861 р. в родині київського лікаря та домовласника Г. Павлуцького [8, 455]. Усе своє життя він прожив у Києві на вулиці Микільсько-Ботанічній: спочатку в будинку №7 (не зберігся), а згодом у пристойній будівлі №11-а (нині Державне комунальне підприємство "Київжитлоплокомуненерго Київської міської держадміністрації") [11] і, будучи корінним киянином, неохоче виїжджав з рідного міста [8, 455].

Початкову освіту Г. Павлуцький здобув удома, далі навчався у Третій київській гімназії [8, 455], після закінчення якої вступив на історико-філологічне відділення університету Св. Володимира [1, 62]. Як зазначає О. Денисенко, своїм учителем, що переконливо вплинув на формування світогляду та подальшого визначення особового наукового кредо, вдячний випускник вважав історика – класичного філолога і візантолога, професора Київського університету Ю. Кулаковського [9, 115].

Згідно з висновками А. Пучкова, наукову спадщину Г. Павлуцького можна розділити на три частини: античне мистецтво (зокрема архітектура), українське мистецтво (переважно архітектура), світове й сучасне мистецтво (від античності до неофутуризму) [8, 456].

Г. Павлуцький рано проявив хист дослідника: його перша студентська публікація "Корнелія Таціта "Діалог про ораторів": К вопросу об авторстве "Разговора об ораторах"" побачила світ на сторінках "Университетских известий" ще 1885 р. Однак згодом, як стверджують дослідники, він зосередився на вивченні мистецтва Давньої Греції.

1886 р. Г. Павлуцький, закінчивши Київський університет і захистивши кандидатський ступінь, починає свою викладацьку кар'єру в Київській рисувальній школі М. Мурашка. 1888 р. молодий дослідник вивчає музейні колекції та опрацьовує бібліотечні зібрання у Берліні та Парижі [1, 62]. Цього ж року була опублікована його перша праця, присвячена ранньому періоду мистецтва Греції [4, 14].

На появу наступної праці Г. Павлуцького "Коринфський архітектурний ордер" [12] київський науковий світ відгукнувся низкою рецензій, вміщених на сторінках "Университетских известий". Так, А. Прахов [13, 1–36] уцент розгромив роботу свого учня, навіть не рекомендувавши її до захисту. Відгуки двох інших рецензентів – А. Сонні [14, 37–43] та Н. Бубнова [15, 44–49] – були дещо стриманішими. Вдалий публічний захист цієї праці приніс автору ступінь магістра теорії та історії мистецтва [1, 62].

За п'ять років Г. Павлуцький одержав ступінь доктора теорії та історії мистецтв Дортмундського університету. Як відмічають дослідники, зокрема Н. Красніцька, Є. Колісник, вчений у своїх численних

публікаціях стосовно античного мистецтва та його трактування схиляється до реалістичних поглядів: він проводить паралелі між класичним та сучасним мистецтвом [1, 62; 7, 39].

З кінця 80-х років XIX ст. Г. Павлуцький повертається до викладацької діяльності тепер вже у Київському університеті Св. Володимира, де 1898 р. його було обрано екстраординарним, а 1902 р. – ординарним професором мистецтвознавчого вищого навчального закладу. Як зазначає Н. Красніцька, Г. Павлуцький викладав традиційний для тогочасної освіти курс античного мистецтва, проте він збагатив його лекціями з мистецтва Візантії та Європи доби середньовіччя і Відродження, російського і неокласичного європейського мистецтва, а також національного мистецтва України [1, 62]. Лекції прогресивного професора слухали, навчаючись в університеті майбутні відомі фахівці – брати В. та Д. Щербаківські, Д. Антонович, П. Попов, Ф. Ернст та інші.

У Київському університеті Г. Павлуцький став практично першим представником університетської науки, який на базі своїх знань і досвіду повністю зосередив наукові зацікавлення на дослідженні української образотворчості. І. Уріс цілком спростовує хибну думку деяких мистецтвознавчих видань про те, що Г. Павлуцький був неглибоким, поверховим фахівцем, популяризатором, а не професійним аналітиком мистецтва. Дослідниця доводить, що наукова спадщина вченого дозволяє говорити про нього як про ерудованого знавця і сміливого науковця [10, 157].

На нашу думку, доказовим у цьому плані є той факт, що 1899 р. Г. Павлуцький взяв активну участь у роботі XI Археологічного з'їзду в Києві. З цього часу коло наукових інтересів дослідника кардинально розширюється – основною темою його наукових розробок стає українська архітектура, насамперед дерев'яне церковне зодчество [1, 63]. З початку 1900-х рр. він цілковито присвячує себе збиранню, опрацюванню й виданню матеріалів із зазначеної проблематики: докладні доповіді науковця, зроблені у Товаристві Нестора Літописця, присвячені дерев'яному церковному будівництву на Україні. Невипадково саме Г. Павлуцькому було доручено обробити весь матеріал, зібраний членами Товариства І. Каманіним, В. Щербиною, Н. Біляшівським, В. Доманицьким, М. Істоміним, О. Левицьким та іншими, які входили до спеціально створеної "Комісії для опису старожитностей України" [1, 63; 7, 40]. Ретельно проаналізувавши всі наявні матеріали, Г. Павлуцький опублікував їх у першому (але й останньому) випуску старожитностей України під загальною назвою "Деревянные и каменные храмы" [16]. Н. Красніцька підкреслює, що заслуга Г. Павлуцького полягала у майстерному мистецтвознавчому аналізі вивчених об'єктів церковних пам'яток Київщини, Черкащини, Волині та Поділля XVII – поч. XIX ст. Серед них дерев'яні та кам'яні сакральні споруди Вінниці, Полонного, Чуднова, Суботова, Трипілля, Таращі та багатьох інших міст і сіл України [1, 63].

Надзвичайно визначним є той факт, що Г. Павлуцький, як фахівець в галузі української архітектури, був залучений до написання багатотомної "Історії російського мистецтва", що побачила світ на початку минулого століття. У першому томі цього видання привертає увагу його фундаментальна стаття "Еволюція візантійських форм у Києво-Чернігівській Русі". Другий том містить великий розділ, присвячений архітектурі України XVII – XVIII ст. ст., який автор назвав "Бароко України".

Певні особливості праць Г. Павлуцького з питань історії вітчизняної архітектури відмічає Є. Колісник: з одного боку, в кожній роботі виявляється зацікавленість автора популярною на той час теорією впливів і простежується прагнення виявити взаємозв'язок національних традицій будівництва з традиціями інших епох та народів. З іншого боку, вчений не полишає пошуку національної своєрідності, неповторності українських пам'яток [7, 40–41].

Аналогічний погляд висловлює і дослідниця Н. Красніцька, коли зазначає, що Г. Павлуцький послідовно відстоює тезу про те, що інтернаціональні стилі, зокрема візантійський та бароковий, потрапляючи до культурного середовища Східної Європи, переосмислювалися місцевими майстрами в дусі народних традицій, в результаті чого поставали цілком своєрідні культурно-мистецькі явища. У працях Г. Павлуцького вона відстежила цікаве явище етнокультурної трансляції, а саме: виникнення українського бароко на основі поєднання західних та місцевих традицій, а також його вплив на формування російського бароко та перенесення готових його форм на українські терени [1, 64].

Варто наголосити, що коло наукових інтересів Г. Павлуцького не обмежувалося тільки історією античного мистецтва та українською архітектурою. Неабиякий інтерес складають, згідно з думкою В. Афанас'єва, також його розвідки з історії візантійського мистецтва: знавець багатовікової архітектурної і культурної спадщини не випадково захопився цією темою: глибоке естетичне враження справили на нього мозаїки мечеті Кахріє-Джемі в Константинополі. У публікаціях із зазначеної проблематики Г. Павлуцький неодноразово підкреслює видатну роль Константинополя в процесі творчого синтезування різноманітних прийомів і засобів, вироблених в мистецьких школах християнського Сходу, пізньої античності, еллінізму, котрі й лягли, за висновками вченого, в основу своєрідного візантійського стилю [4, 16].

Слід відзначити, що Г. Павлуцький не залишався осторонь сучасних художніх процесів, а зацікавлено стежив за їх розмаїттям та динамічними змінами, критично оцінюючи сучасні йому кубізм та неофутуризм.

Додамо, що, на думку В. Афанас'єва, для Г. Павлуцького всілякі хворобливі шукання сучасного йому мистецтва, хоч і з'являлися цілком закономірно в неспокійному світі, та аж ніяк не зачіпали основоположних принципів мистецтва, не могли поставити під сумнів його гуманістичний потенціал, красу пластичних форм та колористичних поєднань, не в силі знецінити животворну енергію таланту [4, 17].

Інтелектуальна потуга й особистісна активність Г. Павлуцького були такими, що він брав діяльну участь у роботі численних громадських організацій наукового та культурно-мистецького спрямування, зокрема був дійсним членом Історичного товариства Нестора Літописця, Московського археологічного товариства, Київського кустарного товариства, одним із засновників Київського товариства художників [1, 65], яке за три роки свого існування (1915 – 1918 рр.) влаштувало декілька виставок робіт своїх членів у різних містах Російської імперії. На одній з них експонував свої роботи і Г. Павлуцький. Це були, здебільшого, портрети, які, за свідченням критики, відзначались доволі пристойним художнім рівнем [4, 18].

Про творчу працю й визначні заслуги перед наукою свідчить і те, що прихильно до Г. Павлуцького ставилися й офіційні кола. Так, за свою роботу над "Старожитностями України" дослідник одержав подяку Миколи II, а 1913 р. став дійсним статським радником і того ж року Університет Св. Володимира відзначив свого провідного мистецтвознавця званням заслуженого професора.

Дослідники документально довели, що період українських визвольних змагань 1917 – 1921 рр. став часом найактивнішої громадської діяльності Г. Павлуцького, який відповідально поставився до організації українських національно-культурних установ [1, 65]: за часів Центральної Ради брав дієву участь у роботі державних структур народної освіти; очолював комісію із заснування Української академії мистецтв, для якої було розроблено статут та обрано перших професорів. Поряд із цим Г. Павлуцький розвинув активну діяльність щодо українізації вищої освіти України, зокрема Київського університету Св. Володимира. За його безпосередньою участю 5 жовтня 1917 р. в Києві був відкритий Український народний університет, що складався з трьох факультетів [4, 19; 1, 65].

Авторитет Г. Павлуцького був таким, що за часів Гетьманату П. Скоропадського він у складі Тимчасової комісії у справах вищих шкіл та наукових інституцій при Міністерстві освіти і мистецтв брав участь у розробці двох важливих законопроектів – "Про перетворення Київського народного університету в Київський державний народний університет" та "Про заснування Кам'янець-Подільського державного українського університету". Одразу ж після відкриття Київського державного університету – 06. 10. 1918 р. – професор Г. Павлуцький розпочав у ньому викладацьку діяльність, яку було поціновано так, що і за часів Директорії УНР Г. Павлуцький не залишався осторонь науково-освітнього процесу. Так, взимку 1918 – 1919 рр. він увійшов до складу урядової комісії з реформування та реорганізації вишів [17, 114, 117].

При цьому, як представник Українського наукового товариства в Києві, брав участь у створенні історико-філологічного відділу Української академії наук. Певний час він займав посаду декана історико-філологічного факультету й був виконуючим обов'язки ректора Київського інституту вищої освіти (нині – Київський університет).

Національно-патріотичний поклик Г. Павлуцького був надзвичайно глибоким і свідомим, тому, попри колосальне завантаження, навесні 1918 р. він став одним із засновників ще однієї мистецької організації – Товариства діячів українського пластичного мистецтва. У рамках новоствореного Товариства Григорій Григорович брав участь в організації художніх виставок у Києві. Наприкінці 1918 р. його було обрано головою президії, а навесні наступного року – почесним головою секції мистецтв Українського наукового товариства [4, 20; 1, 65].

Характеризуючи наукову та громадську діяльність Г. Павлуцького, слід звернути увагу на грандіозну роботу, здійснену вченим задля збереження стародавніх пам'яток України. Так, будучи членом Київського товариства охорони пам'яток художньої спадщини, Г. Павлуцький брав безпосередню участь у дослідженні та збереженні пам'яток Києва, зокрема унікальної перлини XI ст. – Софійського собору.

Період національно-визвольних змагань (1917–1920 рр.) став часом значної активізації пам'яткоохоронного руху в Україні. За доби Центральної Ради було створено Центральний комітет охорони пам'яток старовини й мистецтва в Україні. 12 травня 1917 р. відбулися перші загальні збори установи, на яких було затверджено Статут та обрано її дійсних членів, серед яких було й ім'я професора Київського університету Г. Павлуцького.

Ще одну сторінку неймовірного життєпису відмічає О. Денисенко: Г. Павлуцький був залучений до спеціальної комісії, яка займалася організаційними питаннями із створення Національного архіву. Учений також брав участь у створенні національної бібліотеки. Так, у рамках вирішення питання придбання родинних архівів та бібліотек, йому було доручено ведення переговорів зокрема зі спадкоємцями М. Драгоманова.

Послужний список Г. Павлуцького містить ще один із напрямків громадської діяльності, пов'язаний із поверненням культурних цінностей, зокрема з Росії, до України. Він був обраний заступником створеної 1918 р. міжвідомчої "Культурної комісії при українській Міровій делегації". Завдання, яке поставила перед собою комісія, було досить складним: оскільки на той час не існувало міжнародно-правових документів і напрацьованого міжнародного досвіду, вирішення подібних проблем потребувало виняткової мистецтвознавчої та дипломатичної обізнаності. Як зазначає О. Денисенко, представники російської делегації пропонували питання про повернення українських культурних цінностей доручити російсько-українській паритетній комісії з числа фахівців. Іншої позиції дотримувались Г. Павлуцький, П. Холодний та інші члени комісії: вони наполягали на вирішенні цього питання через відповідні статті основного мирного договору між Росією та Україною. До нього мала бути додана стаття, яка б закріплювала право України на повернення своїх культурних цінностей. Крім того, готувався додатковий договір із списком пам'яток, на які законно претендувала Україна.

У цій ситуації глибокодумний Г. Павлуцький пішов далі інших членів комісії: він порушив питання про передачу Україні не лише пам'яток української історії та культури, а й частини загальних культурних надбань Російської імперії, створених спільною працею всіх народів. Дослідник наполягав на праві української сторони на античні пам'ятки Кримського Півострова та Північного Причорномор'я, які зберігалися в Ермітажі, Академії мистецтв, Третьяковській галереї, історичному музеї, а також частини художніх речей з царських палаців Петербурга, Петергофа, Павловська тощо. Розуміючи важливість систематизації та умов зберігання матеріалів, Г. Павлуцький зазначив, що Україна має право на певні речі, але не використовує його, щоб не порушити єдиного ансамблю [9, 115–117]. Слід зазначити, що комісія провела значну роботу, але через низку історичних обставин її сміливі та справедливі плани залишились невиконаними.

Майже до останніх днів свого життя Г. Павлуцький не залишав викладацької діяльності, готував до друку низку наукових праць, цікавився перебігом культурного життя в Україні.

Свій земний шлях і творче подвижництво Григорій Григорович Павлуцький завершив 15 березня 1924 р. на 64 році життя у Києві, але його місце поховання невідоме і понині [1, 65]. Ф. Ернст причиною смерті вченого називає банальну застуду, проте деякі сучасні дослідники, зокрема, А. Пучков, схильні дещо глибше розглядати причини його несподіваного переходу в інші світи. Напередодні був фактично знищений Музей красних мистецтв колишнього університету – мистецький заклад, що був втіленням 35-річної діяльності дослідника. Смерть дітища вченого-мистецтвознавця, на думку А. Пучкова, напевне, призвела до смерті і самого творця [8, 459].

Залюблений в художню творчість свого народу, Григорій Григорович останні роки свого життя присвятив дослідженню історії українського орнаменту. З такою назвою 1926 р., вже по смерті вченого, вийшла його остання монографія. М. Макаренко, на доручення Археологічного комітету ВАУН, підготував книгу до друку, написав передмову та виконав її художнє оформлення. На увагу заслуговують, як на нас, деякі подробиці цієї публікації.

Г. Павлуцький ще встиг віддати свою монографію до друкарні, але простежити за підготовкою її до друку не встиг. Тож вважалося, що робота завершена "на 100%". Проте автор побачив на власні очі надруковану лише першу сторінку першого розділу, друга була у виправленій ним коректурі, решта сторінок роботи, що складалася з п'яти розділів, була викладена у гранках, хоча останній розділ не був остаточно закінчений. М. Макаренко виявив в ньому деякі прогалини: наявність у тексті нумерації малюнка або таблиці за їхньої відсутності, вказівка на посилання без повних вихідних даних тощо. Знайти відповідну інформацію видавець сподівався в архіві вченого. Проте його матеріали, фотознімки, таблиці тощо віднайти не вдалося, позаяк на той час вони вже мали нових власників. Тож видавець вирішив зберегти нумерацію посилань, аби читач міг зрозуміти, де автор намагався посилити аргументацію викладеного; наявні таблиці пронумерував на власний розсуд, виходячи з хронології; за логікою відновив окремі текстові фрагменти. Це означає, що М. Макаренко, попри усі недоліки, вважав дослідження Г. Павлуцького надзвичайно важливим у вивченні наукового спадку Г. Павлуцького як дослідника українського мистецтва [6, 209–210].

В. Афанасьєв, характеризуючи структуру монографії, відмічає, що після загального опису ранньої доби українського орнаменту, Г. Павлуцький послідовно в окремих розділах розглядає "звірину орнаменту", "геометричний орнамент", "орнамент Відродження", і додає, що закінчується матеріал XVIII-м ст., і таке часове обмеження дослідник мотивує тим, що XIX ст. не дало майже нічого оригінального.

Необхідно додати, що, на думку В. Афанасьєва, Г. Павлуцький у своєму дослідженні вперше спробував окреслити історичний поступ однієї з цікавих, складних і дуже характерних галузей народної творчості та довів, що більшість його національних форм виникла ще у східнослов'янських племен. Саме у цьому В. Афанасьєв вбачає загальнокультурне значення останньої праці вченого [4, 22].

Отже, Григорій Павлуцький, будучи талановитою, обдарованою людиною, зробив неабиякий внесок у становлення та розвиток вітчизняного мистецтвознавства, самовіддано послужив потребам суспільного життя країни, про що свідчить його активна громадська позиція часів поживлення національно-визвольних змагань. Біографія та науковий доробок Григорія Павлуцького і нині становлять неабиякий інтерес не лише для сучасних дослідників, а й для усіх національно свідомих нащадків як унікальний приклад служіння справі творення загальнолюдських цінностей.

Література

1. Красніцька Н. Григорій Павлуцький – дослідник українського та світового народного мистецтва [Електронний ресурс] / Н. Красніцька. – Режим доступу: http://www.history.univ.kiev.ua/ethnologi/journal/ethnic-history_35/35_10.pdf.
2. Енциклопедія Українознавства. В 10 т. – Т. 5 / Гол. ред. В. Кубійович. – Львів, 2000. – 399 с.
3. Денисенко Г. Павлуцький Григорій Григорович / Г. Денисенко // Енциклопедія історії України: В 10 т. – Т. 8 / Редкол. В. Смолій (гол.) та ін. – К.: Наук. думка, 2011. – С. 16–17.
4. Афанас'єв В. Дослідник українського мистецтва Григорій Павлуцький [Електронний ресурс] / В. Афанас'єв // Народна творчість та етнографія. – 2003. – №4. С. 13–22. – Режим доступу: <http://nte.ethnolog.org.ua/zmist/2003/N4/Art01.html>.
5. Сторчай О. Становлення й розвиток мистецької освіти у Київському університеті (1834–1924 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: спец. 17. 00. 05 "Образотворче мистецтво" / О. Сторчай. – К., 2010. – 35 с.

6. Німенко Н. До історії українського орнаменту (Науковий доробок Г. Г. Павлуцького очима М. О. Макаренка) [Електронний ресурс] / Н. Німенко // Актуальні питання вітчизняної та світової історії: Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції, 23 – 24 квітня 2010 року / За ред. С. Дегтярьова. – Суми: СумДУ, 2010. – С. 209 – 212. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/7576>.
7. Колісник Є. Павлуцький Г. Г. як дослідник вітчизняної архітектури / Є. Колісник // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – Харків, 2005. – №2. – С. 36–41.
8. Пучков А. Вчений-мистецтвознавець Г. Г. Павлуцький і доля його спадщини (До 150-річчя від дня народження) [Електронний ресурс] / А. Пучков // Українська академія мистецтва: Наук. зб. – Вип. 18. – С. 454–461. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Uam/2011_18/st_57.pdf.
9. Денисенко О. Григорій Павлуцький та його внесок у пам'яткоохоронну справу [Електронний ресурс] / О. Денисенко // Краєзнавство. – К.: Інститут історії України НАН України, 1999. – №1–4. – С. 115 – 118. – Режим доступу: http://histans.com/JournALL/kraj/kraj_1999_1/33.pdf.
10. Удріс І. Університетська наука про мистецтво на Лівобережній Україні кінця XIX – початку XX століття [Електронний ресурс] / І. Удріс // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2007. – № 7. – С. 155 – 163. – Режим доступу: alma-mater.lnpu.edu.ua/magazines/visnyk/2011/7_ped_1.pdf.
11. Білокінь С. Житловий будинок кінця XIX – початку XX ст. [Електронний ресурс] / С. Білокінь, Т. Осташко. – Режим доступу: <http://pamyatky.kiev.ua/streets/mikilsko-botanichna/zhitloviy-budinok-kin-19-poch-20-st-v-yakomu-prozhivali-maslyannikov-v-l-pavlutskiy-g-g>.
12. Павлуцький Г. Коринфський архітектурний ордер [Електронний ресурс] / Г. Павлуцький. – К., 1891. – 119 с. – Режим доступу: <http://ua.bookfi.org/book/734034>.
13. Прахов А. Отзыв о сочинении Г. Павлуцкого, представленном в историко-филологический факультет Императорского университета св. Владимира для получения степени магистра истории и теории искусства, под заглавием "Коринфский архитектурный ордер" [Електронний ресурс] / А. Прахов // Университетские известия. – К., 1893. – №4. – С. 1–36. – Режим доступу: <http://iht.univ.kiev.ua>.
14. Сонни А. Отзыв о сочинении магистра Г. Павлуцкого "Коринфский архитектурный ордер" с 50-ю рисунками в тексте и 8-ю фототипическими таблицами [Електронний ресурс] / А. Сонни // Университетские известия. – К., 1893. – №4. – С. 37–43. – Режим доступу: <http://iht.univ.kiev.ua>.
15. Бубнов Н. Рецензия о книге Гр. Павлуцкого "Коринфский архитектурный ордер" [Електронний ресурс] / Н. Бубнов // Университетские известия. – К., 1893. – №4. – С. 44–49. – Доступний з: <http://iht.univ.kiev.ua>.
16. Павлуцький Г. Деревянные и каменные храмы [Електронний ресурс] / Г. Павлуцький // Древности Украины. – Вып.1. – К.: Издание Императорского Московского Археологического общества, 1905. – 124 с. – Режим доступу: <http://www.myslenedrevo.com.ua/ru/Sci/Heritage/Pavlucki.html>.
17. Завальнюк О. Українське наукове товариство і творення національної університетської освіти (1917 – 1920 рр.) / О. Завальнюк // Український історичний журнал. – К.: Інститут історії України НАН України, 2008. – №5. – С. 112–121.

References

1. Krasnitska N. Hrhorii Pavlutskiy – doslidnyk ukrainskoho ta svitovoho narodnoho mystetstva [Elektronnyi resurs] / N. Krasnitska. – Rezhym dostupu: http://www.history.univ.kiev.ua/ethnologi/journal/ethnic_history_35/35_10.pdf.
2. Entsiklopediia Ukrainoznavstva. V 10 t. – T. 5 / Hol. red. V. Kubiiovych. – Lviv, 2000. – 399 s.
3. Denysenko H. Pavlutskiy Hryhorii Hryhorovych / H. Denysenko // Entsiklopediia istorii Ukrainy: V 10 t. – T. 8 / Redkol. V. Smolii (hol.) ta in. – K.: Nauk. dumka, 2011. – S. 16–17.
4. Afanas'yev V. Doslidnyk ukrainskoho mystetstva Hryhorii Pavlutskiy [Elektronnyi resurs] / V. Afanas'yev // Narodna tvorchist ta etnografia. – 2003. – №4. S. 13–22. – Rezhym dostupu: <http://nte.ethnolog.org.ua/zmist/2003/N4/Art01.html>.
5. Storchai O. Stanovlennia y rozvytok mystetskoï osvity u Kyivskomu universyteti (1834–1924 rr.): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. mystetstvoznnavstva: spets. 17. 00. 05 "Obrazotvorche mystetstvo" / O. Storchai. – K., 2010. – 35 s.
6. Nimenko N. Do istorii ukrainskoho ornamentu (Naukovi dorobok H. H. Pavluts'koho ochyma M. O. Makarenka) [Elektronnyi resurs] / N. Nimenko // Aktualni pytannia vitchyznianoï ta svitovoi istorii: Zbirnyk materialiv vseukrainskoi naukovoï konferentsii, 23 – 24 kvitnia 2010 roku / Za red. S. Dehtiarova. – Sumy: SumDU, 2010. – S. 209 – 212. – Rezhym dostupu: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/7576>.
7. Kolisnyk Ye. Pavlutskiy H. H. yak doslidnyk vitchyznianoï arkhitektury / Ye. Kolisnyk // Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv. – Kharkiv, 2005. – №2. – S. 36–41.
8. Puchkov A. Vchenyi-mystetstvoznnavets H. H. Pavlutskiy i dolia yoho spadshchyny (Do 150-richchia vid dnia narodzhennia) [Elektronnyi resurs] / A. Puchkov // Ukrainska akademiia mystetstva: Nauk. zb. – Vyp. 18. – S. 454–461. – Rezhym dostupu: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Uam/2011_18/st_57.pdf.
9. Denysenko O. Hryhorii Pavlutskiy ta yoho vnesok u pam'yatkookhoronnu spravu [Elektronnyi resurs] / O. Denysenko // Kraieznavstvo. – K.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 1999. – №1–4. – S. 115 – 118. – Rezhym dostupu: http://histans.com/JournALL/kraj/kraj_1999_1/33.pdf.
10. Udris I. Universytetska nauka pro mystetstvo na Livoberezhnii Ukraini kintsia KhKh – pochatku KhKh stolittia [Elektronnyi resurs] / I. Udris // Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka. – Luhansk, 2007. – № 7. – S. 155–163. – Rezhym dostupu: alma-mater.lnpu.edu.ua/magazines/visnyk/2011/7_ped_1.pdf.
11. Bilokin S. Zhytloviy budynok kintsia KhKh – pochatku KhKh st. [Elektronnyi resurs] / S. Bilokin, T. Ostashko. – Rezhym dostupu: <http://pamyatky.kiev.ua/streets/mikilsko-botanichna/zhitloviy-budinok-kin-19-poch-20-st-v-yakomu-prozhivali-maslyannikov-v-l-pavlutskiy-g-g>.
12. Pavlutskiy G. Korinfskiy arkhitekturnyy order [Elektronnyi resurs] / G. Pavlutskiy. – K., 1891. – 119 s. – Rezhym dostupu: <http://ua.bookfi.org/book/734034>.

13. Prakhov A. Otzyv o sochinenii G. Pavluts'kogo, predstavlenom v istoriko-filologicheskii fakul'tet Imperatorskogo universiteta sv. Vladimira dlya polucheniya stepeni magistra istorii i teorii iskusstva, pod zaglaviiem "Korinfskii arkhitekturnyy order" [Elektronnyi resurs] / A. Prakhov // Universitetskie izvestiya. – K., 1893. – №4. – S. 1–36. – Rezhim dostupu: <http://iht.univ.kiev.ua>.

14. Sonni A. Otzyv o sochinenii magistra G. Pavluts'kogo "Korinfskii arkhitekturnyy order" s 50-yu risunkami v tekste i 8-yu fototipicheskimi tablitsami [Elektronnyi resurs] / A. Sonni // Universitetskie izvestiya. – K., 1893. – №4. – S. 37–43. – Rezhim dostupu: <http://iht.univ.kiev.ua>.

15. Bubnov N. Retsenziya o knige Gr. Pavluts'kogo "Korinfskii arkhitekturnyy order" [Elektronnyi resurs] / N. Bubnov // Universitetskie izvestiya. – K., 1893. – №4. – S. 44 – 49. – Dostupnyi z: <http://iht.univ.kiev.ua>

16. Pavlutskiy G. Derevyannye i kamennyye khramy [Elektronnyi resurs] / G. Pavlutskiy // Drevnosti Ukrainy. – Vyp.1. – K.: Izdanie Imperatorskogo Moskovskogo Arkheologicheskogo obshchestva, 1905. – 124 s. – Rezhim dostupu: <http://www.myslenedrevo.com.ua/ru/Sci/Heritage/Pavlucki.html>.

17. Zavalniuk O. Ukrainske naukove tovarystvo i tvorennia natsionalnoi universytetskoï osvity (1917 – 1920 rr.) / O. Zavalniuk // Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. – K.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2008. – №5. – S. 112–121.

Богатикова Е. В.

Жизненный и творческий путь Григория Павлуцкого: культурологический аспект

В статье рассматривается жизненный и творческий путь выдающегося украинского искусствоведа Г. Павлуцкого. Освещены основные направления научной и преподавательской деятельности ученого, его способствование развитию национального образования в Украине. Установлены приоритетные направления его общественной работы в культурологическом пространстве Украины, основные научные идеи освещенные в наиболее значительных работах. Доказан значительный вклад исследователя в развитие отечественного искусствоведения.

Ключевые слова: Киевский университет Св. Владимира, Киевское кустарное общество, Киевское общество художников, Общество деятелей украинского пластического искусства, украинский орнамент.

Bogatikova H.

Life and creative heriatage by Grigoriy Pavlutskiy: cultural aspect

There is presented social and political situation in Ukraine at the end of the XIXth century. It is established that one of the founders of the Ukrainian school of art criticism was G. Pavlutskiy. There is viewed the historiography of the investigation namely works by N. Krasnitskaya, V. Afanasieva, O. Storchaiy, N. Nimenko, E. Kolesnik, A. Puchkov, O. Denisenko, I. Udris and others.

It is established that G. Pavlutskiy was born on the 19th of January 1861 in Kiev, he was graduated from the University by St. Vladimir. He got his Doctor's degree in the theory and history of Art in Dortmund University in some time.

There is characterized the scientific heritage by G. Pavlutskiy, which can be divided into three parts: antique art (especially architecture), Ukrainian art (mainly architecture), world and modern art (from antique to new futurism). There established that his first student publication "Kornelia Tacita "Dialogue about the orators: To the question of authors "Talks about orators" saw the world on the pages of "University bulletin".

There is analyzed the pedeagogical activity by G. Pavlutskiy in Kiev school of art by M. Murashka and Kiev University by St. Vladimir. There is established that the subjects that were delivered by the scientist: the course of antique culture was enriched with the lectures from Byzantine Empire and Europe history of Middle Ages and Renaissance epochs, Russian and neoclassic art as well as national art of Ukraine.

It is proved that in Kiev University G. Pavlutskiy became the first representative of the university science, who basing on his knowledge and experience fully concentrated scientific interests on the investigation of Ukrainian image formation.

There presented an active participation of the scientist in the work of the XI Archaeological Congress in Kiev. It is established that from this time the sphere of the researcher's scientific interests is enlarging cardinaly and Ukrainian architecture becomes the basic topic of his scientific works, especially wooden church architecture. It's marked that the researcher investigated and analyzed the objects of churches in Kiev, Cherkassy, Volinji and Podilya in the XVII at the beginning of the XIX centuries. Among them wooden and stone sacral buildings in Vinnitsya, Polonogo, Chudunov, Tripillija, Tarasha and many other Ukrainian cities and villages.

It is marked that G. Pavlutskiy was involved into the work of writing multivolumed "The History of Russian Art" where his article "Evolution of Byzantia forms in Kiev and Chernigiv Rus" was published and the part which was dedicated to the Ukrainian architecture of the XVII – XVIII centuries, which the author named "Baroque of Ukraine".

It is proved that G. Pavlutskiy logically reflects the point that international styles, especially Byzantine and Baroque styles, getting into the cultural surrounding of east Europe, were reconsidered by local masters in national spirits, the result of which were cultural and artistic facts.

It is established that the researcher showed some interest to the history of Byzantine art: he highlighted a great role of Constantinople in the process of creative synthesizing of different methods and ways worked out in the art schools of Christian East, late antiquity which laid down the foundations of original Byzantine style. It is shown that the attitude of G. Pavlutskiy to modern art processes namely cubism and new futurism.

There characterized the participation of G. Pavlutskiy in the work of many public organizations of scientific, cultural and public trends: Historical Association of Nestor's Chronicles, Moscow Archeological Association, Kiev Artists' Association, the Association of Ukrainian plastic workers.

There viewed the activity by G. Pavlutskiy in the organization of Ukrainian national and cultural establishments and High Schools, namely The Ukrainian Academy of Art, The Ukrainian National University, Kiev State University, historical and philology department of Ukrainian Academy of Science. It is marked the scientist's activity concerning the adaptation of Ukrainian language into the sphere of High Education.

There showed the scientist's work which was done for the sake of preserving ancient memorials of Ukraine and returning to the cultural values, especially form Russia to Ukraine. It is marked that G. Pavlutskiy as a member of interdepartmental "Cultural

commission under Ukrainian World delegation" called for transmission to Ukraine not only cultural and historical memorials but also general cultural acquisitions of Russian Empire which were made by common labour of all nations.

There established that G. Pavlutskiy died on the 15th of March 1924 when he was 64 in Kiev. There characterized his latest work, which was dedicated to the investigation of history of Ukrainian ornament that was published in 1926. There defined the structure of the work: the author after general description of the early period of the Ukrainian ornament in a separate parts views "feral ornament", "geometrical ornament", "ornament of the Renaissance" and adds that the material finishes at the XVIII century.

There also viewed G. Pavlutskiy's contribution into the establishment and the development of the domestic art criticism. It is marked some interest not only for contemporary researches but also for all nationally oriented successors as a unique example of service to the concern of universal values.

Key words: Kiev university of St. Vladimir, Kiev handicraft society, Kiev society of artists, The society of Ukrainian figure of plastic arts, ukrainian ornament.

УДК 316.4+78.01+13.02

Бойко Зінаїда Василівна
аспірантка

МОВА ЯК КАНАЛ СМИСЛОВОЇ ДИФУЗІЇ У ДІАЛОЗІ КУЛЬТУР

У статті йдеться про роль мови в культурах народів. Взаємодія мови і культури – це проблема розуміння, тобто проблема ефективності культурного діалогу як по вертикалі (діахронії) – діалогу між культурами різних епох, так і по горизонталі (синхронії) – діалогу різних культур, що нині співіснують (Г.-Г. Гадамер)

Ключові слова: мови культур, ідентичність, проблема розуміння, класифікація мов культур, природні, штучні і вторинні мови, глобалізація культур, англійська мова як глобальна, діалог і конфлікт культур.

Актуальність статті полягає в дослідженні мови культури як універсальної форми осмислення реальності, в яку організуються уявлення, сприйняття, поняття, образи та інші подібні смислові конструкції (носії смислу), що існують або знову виникають. У монографії "Культурологія" (за ред. Н.Г. Багдасар'ян) "мовою культури в широкому смислі називаються ті засоби, знаки, форми, символи, тексти, що дозволяють людям вступати в комунікативні зв'язки один з одним, орієнтуватися в просторі культури" [5].

Внаслідок загострення геополітичної і суспільно-політичної ситуації у світі, по суті, відбуваються зміни типу культури. На думку Г.-Г. Гадамера, під впливом руйнації зв'язку часів завжди актуалізується проблема розуміння, яка "постає тоді, коли зазнають краху спроби встановити взаєморозуміння між регіонами, націями, блоками і поколіннями, коли виявляється відсутність спільної мови і звичні ключові поняття починають діяти як подразники, що лише зміцнюють і посилюють протилежності і напруження". Термін "розуміння" використовується у двох значеннях: як фактор інтелектуальний, пізнавальний і як співпереживання, почування [1, 320].

Отже, проблема мови і культури – це проблема розуміння, іншими словами, діалогу культур. Як справедливо зауважує С.Г. Тер-Мінасова, найскладніше в цій проблемі – переклад смислів однієї мови на іншу внаслідок того, що кожна з мов має безліч семантичних і граматичних особливостей. Невипадково в науці сформовано крайній погляд, згідно з яким смисли настільки специфічні для кожної культури, що взагалі не можуть бути адекватно перекладені з однієї мови на іншу. Погоджуючись з тим, що, дійсно, досить важко передати смисл, особливо, коли йдеться про унікальні твори культури, відзначимо, що є позитивні спроби виявити універсальні людські концепти і символи, що являють собою психічні феномени внутрішнього світу людської думки. На цьому наголошували ще Р. Декарт, Б. Паскаль, Г. Лейбніц, які називали елементарні смисли, що генетично передаються від покоління до покоління, "алфавітом людських думок". Опис значень, закодованих у мові, систематизація, аналіз цього алфавіту – одне з головних завдань лінгвістики і культурології [9].

Проблема мови і культури – це, на думку В. фон Гумбольдта, фундаментальна проблема не тільки науки, а й людського буття, тому що "через розмаїття мов для нас відкривається багатство світу і різноманітність того, що ми пізнаємо в ньому, і людське буття стає для нас ширшим, оскільки мови в чітких і дійових рисах дають нам різні способи мислення і сприйняття..., мови – це ієрогліфи, в котрі людина вміщує світ і свою уяву" [3, 185].

Як і в лінгвістиці, де існують різні класифікації мов, в культурології також постає проблема класифікації мов культури.

К. Леві-Строс вважав, що тотемізм був одним з перших видів символічної класифікації мов культур, коли зображення тварин і рослин використовувались як священні знаки племені. Відмінності між тваринами в рамках тотемізму склали природну модель для диференціації і класифікації різноманітних явищ як природного, так і соціального світу [6]. У названій вище монографії Н. Г. Багдасар'ян запропонована така класифікація мов культури, з якою ми частково погоджуємося: